

A cigánylakosság múltja és jelene III.*

Társadalmi mobilitás és átrétegződés

1. A beilleszkedés

A cigányokat beilleszkedésük szerint két csoportba sorolom: a *beilleszkedettek*, akiknek állandó munkájuk van, saját lakással rendelkeznek, és elérték a falusi lakosság átlagos társadalmi szintjét. Ez a csoport bizonyos mértékig szétszóródott, vagyis nagyrészen beépült a magyarok közé, de még nem szakított teljesen a cigány életformával, gyermekeiket viszont már rendszeresen járatták iskolába, és a 18–50 év közöttiek 50%-a maga is rendelkezik az általános iskola 8. osztályával.

A *beilleszkedésben lévők* csoportjába sorolom azokat, akik alkalmi és időszakos munkát végeznek, illetőleg állandó munkahelyüket gyakran változtatják, mert nem képesek hosszabb időt eltölteni egy helyen, vagy akik nem rendelkeznek megfelelő lakással, de aki rendelkezik is, nem becsüli meg. Még erőteljesebben él a környezetükben a cigány életmód. A felnőttek nagy többsége legfeljebb az általános iskola 6. osztályáig jutott el, ezért alacsony a kultúrsvonaluk. Gyermekeiket azonban nem gátolják az iskolába járásban, de nagyon sok köztük a hiányzó, különösen az őszi és a tavaszi időszakban.

Jellemző, hogy ebből a rétegből kerül ki a legtöbb retardált, inbecillis és debilis gyerek, akiknek egy része a nyírbátori és a nyíregyházi, illetve a községekben működő gyógypedagógiai osztályokban tanul, nevelődik (T-BIh-Rs.)

A megváltozott falusi életviszonyok, a megyében létrehozott városok, az ipar fejlődése megnyitotta a cigányok előtt is a fejlődésükre pozitívan ható lehetőséget.

2. Mozgási jelenségek

Egy polgári szociológus munkájában olvastam, hogy az extrém mobilitással jelentkezett élet csaknem teljesen megfosztja az egyént a más személyekkel való élő és gyümölcsöző érintkezéstől, pedig ez nagyon lényeges a normális személyiség fejlődése és megőrzése szempontjából. A primér csoport más tagjaival való többéves érintkezés alapján felépített, a jóval és a rosszal kapcsolatos társadalmi magatartások viszonylag jelentéktelenné válnak az idegen és tartósan változó környezetben.

A társadalmi mozgás és átrétegződés sok olyan szocializációs problémát vet fel, amelynek egy része a megoldási lehetőséget is magában hordozza. Ez a mobilitás a cigányok körében a legintenzívebb számarányukat tekintve, ugyanis megyei viszonylatban 1975-ig nemcsak létszámuk emelkedett lényegesen, hanem a mozgásuk is ennek arányában növekedett már azért is, mert a falusi viszonyok nem tették lehetővé a nagyobb arányú foglalkoztatásukat. A legsürgősebb megoldásokat is itt kellett keresni, és kereste is a megye, s megindult egy ipartelepítési folyamat, mely a falvakig is eljutott. Így a mozgási kör is leszűkült, jobban koncentráltódott. Ennek és egyéb más okoknak a hatására a fiatalok körében egyre nagyobb lett a vágy, hogy a szakmunkásképző intézetek valamelyik tagozatán tanuljanak tovább, szakmát szerezzenek. Igaz, hogy ez sokakban csak vágy maradt, inkább dolgozni ment a városba, de egy vékony

---

* Az első rész a Módszertani Közlemények 2005/5. számában, a második rész a 2006/3. számában olvasható. (A szerk.)

rétege továbbtanul, szakmát igyekszik szerezni. Ezek a fiatalok új környezetbe kerülnek, új hatások érik őket, változnak magatartásukban, igényekben, egyéniségük formálódik, és ezt viszik a családba, amely érezteti hatását szűkebb környezetükben.

A gazdasági-társadalmi struktúránk átalakulása magával hozta a rétegen belül, az ún. differenciálódást. Egy részük a munkahelyen társai között vezető szerepet tölt be, külön munkával bízzák meg, amely a felelősségvállalását is megköveteli. Ezeknek tudatuk, munkamoráljuk, alkalmazkodó képességük kedvezően alakul.

3. Kulturális tényezők

A cigányok élet- és munkakörülményei, egészségügyi és anyagi helyzetük javulásával fejlődött kulturális igényük is. Legkedveltebb szórakozás náluk a mozi, kedvelik a kalandfilmeket, a diszkót és a házibulit, amely elterjedőben van. Ellátogatnak a művelődési házak rendezvényeire is – ahol van –, és már többük viselkedése is megfelelő. Vannak azonban kivételek is, ahol botránnyosan viselkednek, és megtiltják nekik a rendezvényeken való részvételt (Pr), mert nemcsak viselkedésükkel, hanem öltözködésükkel is gond van, részegen verekedéseket kezdeményeznek (Óp), hangoskodnak, trágár kifejezéseket használnak. A rendezvények nagy része – túlzott alkoholos állapotuk miatt – verekedéssel zárul. (Rzs). Ez arra enged következtetni, hogy a kocsmá a másik leglátogatottabb szórakozási helyük, de elsősorban azokban a községekben, ahol vagy nincs művelődési ház, vagy nincs megfelelő programja, nem biztosítja a kulturált szórakozás lehetőségét. A községek 50%-ában a pedagógusoknak az a véleménye, hogy a cigányok viselkedése a szórakozóhelyeken semmivel sem különbözik más fiatalok viselkedésétől.

Mivel a zenét, a látványt kedvelik, szívesen nézik a televíziót, rádiót hallgatnak, magóznak, a rokonság összejön és táncolnak. A jobb körülmények között élők napilapot, folyóiratot olvasnak. Kedvelik a színes újságokat (Képes Újság), Rádió- és Televízióújságot.

A fiatalok körében terjedőben van a könyvtárlátogatás. Különösen a kalandregényeket, a színes mesekönyveket olvassák.

Egészséges, dinamikus fejlődés tapasztalható több helyen a cigányság művelődése terén, azonban ez általánosabb lehetne, és a személyiségük fejlődését is segítené, ha a szabadidejük eltöltésében nagyobb segítséget kapnának a helyi szervezetektől.

Az általános iskolák szerepe a cigányok nevelésében

A cigányok művelődésének vizsgálata azt mutatja, hogy kulturáltságuk a múlthoz viszonyítva jelentősen fejlődött, de a ma és a jövő igényét figyelembe véve, nem lehetünk fejlődésükkel elégedettek. Még kevés azoknak a száma, akik tudatosan akarják továbbfejleszteni. Azt azonban látni kell, hogy a leghosszabb út az emberhez vezet, a legnagyobb változás mindig az emberben megy végbe, mert a megcsontosodott akaratot, a beidegződött gondolatot, a hagyományos életmódot, a mozgást, az érzést és a cselekvést kell megváltoztatni az új életformát követelő törvények szerint. Ezért lehet kiindulás a tegnapi ember, a nehezebben alakuló ember, akit a múlt társadalmi túlságosan mélyre dobott.

Éppen ebben a történelmi szituációban vetődik fel a kérdés: miért és hogyan állhatott volna elé valaki is az emberi elhatározásnak, s ki tarthatta volna otthon a „kitörni” akaró cigányságot, amikor léteért indult harcra? Ha azonban erre a kérdésre válaszolni akarunk, akkor néhány gondolatban szólni kell régi kulturáltságokról, viselkedésükről.

A falu legmélyebb süllyedt embere volt a cigány. Mielőtt pl. a hivatalba lépett volna – ha beléphetett – a küszöbre tette rongyos kalapját, és félelem fogta el. De megrémült akkor is, ha hivatalos papírt látott, bár nem tudott olvasni, de azt látta, hogy pecsétet ütött rá a hivatalos

törvény. Gyanakvás vette mindazokat körül, akik beszédbe elegyedtek a cigányokkal. A féltelen, a tudatlanság nagy-nagy alázatra készítette őket, amelyből még a kisbíróknak is kijárt, ha dobot hordott a hátán.

Talán egyetlen nép sem élt annyira árván, elhagyatottan Európában, mint a cigányság, amikor a régi úri világ törvénykezett. Talán egyetlen nép fia sem volt annyira lenézett és kiszolgáltatott, mint ők. Érti és magában hordja a régi társadalom törvényeit, szokásait az idősebb korosztály még ma is, s ez nem kedvezett és kedvez a szocializációs folyamatnak.

A fiatalság látja, érzi, hogy ma minden másképpen van. Látja, mert láttatják vele, érzi, mert éreztetik vele. Új házakat építenek (T), korszerűen rendezik be szobáikat, mert a társadalom megteremtette ehhez a lehetőséget. Napról napra növekszik az igényük, és látják, érzik – ma még csak kevesen, de holnap már többen –, hogy az igény magasabb tudást kíván, ezért tanulni, művelődni kell, előbbre kell lépni, a gyermekeket úgy kell iskolába járatni, hogy a 8. osztályt elvégezzék, mert a mi világunkban, társadalmunkban a tudásból kell jobban élni. Szakembereket vár a munka, s ezek utánpótlását e rétegből is biztosítani kell.

S vajon ki adhat ehhez nagyobb lendületet, s ki vihetett életükbe új stílust, kulturális igényt, új életformát, szocializációs lehetőséget, s ki teremthetne kedvet a tanulásához, a művelődéshez, a munkához, mint a pedagógustársadalom, amelyre nagyobb szerep vár ma, mint bármikor.

1. A tudásért

Nagyon hosszú utat kellett megtenni, amíg a mai helyzethez eljutottak a tantestületek. Mint a társadalom minden szintjén, a pedagógusoknál is ki kellett fejlődni egy olyan szemléletnek, amely e réteg nevelését ugyanolyan fontosnak tartja, mint a társadalom bármely rétegéét. Az iskolák vezetése, pedagógus kollektívák kihozták a cigánygyermekeket a telepekről, és bevitték az iskolába. A cél eléréséhez kitaró munkára volt szükség, amelyhez felhasználták a fiatalabb korosztályt e rétegből, akik megértették az iskolába járás fontosságát, és a pedagógusokkal együtt akarták gyermekeiket iskolába járatni. Elsődlegesen a szoktatásukat, az iskolához való viszonyukat kellett megoldani, s bizonyos alapismereteket nyújtani, mert kezdetben az 1. osztályban kezdtek tanulni a 6 és a 13 éves gyerekek. Ezért a pszichológiai legképzettebb nevelőket kellett beállítani a cigányosztályokba, (T-Kj-Rzs-Blh.) és ők vállalták, mert ismerték lelkivilágukat, szokásaikat, a lelki sérülésük okait, hiszen helybeliek voltak, és olyan közvetlen kapcsolatot tudtak velük és a szülőkkel kialakítani, amely a teljes iskolába járásukat nagyban elősegítette. Szülő helyett szülők is tudtak lenni. Ezek közül csak kettőt emelek ki, Kantár Béláné (T) és Juhász Dezső (Blh) kollegákat a sok közül, akik fáradhatatlanul végezték nevelőmunkájukat.

Ennek ellenére a cigánytanulók többsége az általános iskola nevelési-oktatási követelményrendszernek nem tud eleget tenni. Emiatt sokan később sem képesek a társadalomba megfelelő módon beilleszkedni. Ennek oka a kedvezőtlen, ingerszegény otthoni környezet – a maga kulturális és civilizációs elmaradottságával, a társadalmunkétól eltérő szociális értékrendjével – az egészségtelen lakás, a hiányos táplálkozás, a helytelen egészségügyi szokások. Ezek következtében elmarad a cigánygyermek mentális és szomatikus fejlődése. Hatéves korra mintegy 50-60%-a nem éri el az iskolaérettséget sem testileg, sem szellemileg. Retardáltságuk – a kutatók egybehangzó véleménye szerint is – környezeti ártalom következménye, és nem fajbéli, genetikai meghatározottság.

Ezek a hiányosságok elsősorban szociális hiányosságok, következményeit legtöbbször az iskolák sem tudják megfelelően ellensúlyozni.

a) A cigány tanulók aránya

Az elmúlt években a cigány tanulók száma megnövekedett azáltal, hogy kisebb mértékű volt a magyar tanulók születési aránya, mint a cigány tanulóké. Az arányokat szembevetően példázza az alábbi néhány község.

Község	A tanköteles cigány tanulók száma	%-os arányuk	A 8. osztályt végeztek %-ban
Kántorjánosi	177	50	45
Piricse	163	44	15
Aranyosapáti	132	41,5	98
Ópályi	85	38	58
Tiszabecs	155	34,4	10
Rozsály	81	32	30
Rohod	72	31,8	95
Milota	42	27	2
Nagydobos	62	20	80

b) Az iskolai közösség hatása

A szocializációs folyamatban nagy szerepük van az érzelmeknek, az élményeknek, tapasztalatoknak. Miután a gyermek azt tapasztalja, hogy szükségletérzetét az iskola igyekszik kielégíteni – tanszer, étkeztetés, játék –, számára az itt történő szocializáció, tanulás társadalmilag strukturált élmény, amely az intézményen mint társadalmi modellen keresztül érvényesül. A gyermek kapcsolatot létesít tágabb környezetével, kölcsönhatásban van különböző csoportokkal, másokat megfigyel, viselkedésüket utánozza, s mindezek befolyásolják személyiségének fejlődését. A tágabb környezetnek nagy szerepe van a szocializációs fejlődésben, mert értékelési, tilalmi és magatartási mintákat fogadtat el az egyénnel, amely gyakran viselkedésben, távlati céljaiban dominánssá válhat. Ez a másodlagos szocializáció.

A megkérdezett 300 tanuló közül, hogy miért szeret iskolába járni, szinte egyöntetű, hogy az iskolának vonzó hatása van, újszerűséget látnak benne, más, mint otthon, környezetben más, kapcsolatrendszerben, élményekben, emberközelségben más. A megkérdezettek 90%-a az iskolát tartja szocializáló intézménynek, ahol ember lehet a szó szoros értelmében, ahol szerephez jut, ahol játszhat, ahol belekóstolhat az igazi barátságba, ahol érzelmekben gazdagodik. Itt tanulja meg a kölcsönös tiszteletet, az emberszeretetet.

Nem rejti véka alá kitörő érzelmeit, élményeit. Miért szeretnek tehát iskolába járni?

„Mert tanáraink sokat tesznek értem, tisztelettel beszélnek velem, és mindenben segítenek; mert csupa vidámság itt az élet, jobban érzem magam, mint otthon. Csak az a baj, hogy sokat kell tanulni; mert mindent megtanulok, amire az életben szükségem lesz, és nagyon sok barátom van, akik segítenek, ha valami problémám van; mert az iskolában kedvesek a tanárok, megtanítottak írni, olvasni, számolni. Sok barátot szereztem a magyar tanulók között, s mindenki kedves hozzám, én is az vagyok (Ap); mert tovább akarok tanulni, ezért járok a könyvtárba, sokat olvasok, hogy ne maradjak le a többitől; mert sokat játszunk, tanulunk, szeretnek az osztálytársak, én is nagyon szeretem őket. Testnevelés a kedvenc tantárgyam (Pr); mert többet akarok tudni, sokkal többet, mint a szüleim. Itt megtanítanak bennünket olyan dolgokra, amely az életünkben nagy szerepet játszik majd. Így az emberek iránti szeretetet, értelmességet, barátságot; mert az iskolában sok újat lehet tanulni, amire otthon nem kerülne sor. Osztálytársaimmal jól megegyezek. A tanulásban segíték pajtásaimnak, és ők is nekem. Ahhoz, hogy szeretek iskolába járni, az is hozzájárul, hogy az osztályfőnököm és az osztálytársaim nem különböztetnek meg a többi gyerektől, tehát mindenki egyenrangú. (Tb.)”

„Én szeretek iskolába járni, de amikor a 6. osztályban megbuktam és azután még egyszer, nem jártam rendszeresen iskolába. Megutáltam. De amikor jöttek a büntetések, anyám veszekedett velem. Aztán összeszedtem magam, és járni kezdtem iskolába. Igaz, sokat hiányoztam, de elhatároztam, hogy elvégzem a 8. osztályt, mert el szeretnék menni kőművesnek. Remélem, ez sikerülni fog, de ha nem, elmegegyek dolgozni, majd csak lesz valahogy.” (Kj)

Sorolhatnám még a miérteket, de néhány példából is kitűnik, hogy milyen szocializációs tényezők uralkodnak a családban, és milyenek az iskolában, és kiknek köszönheti a gyermek az elért tudását, műveltségét, életének további alakulását. Ezekből valamennyi iskolának okólnia kell, és rá kell ébredni, hogy a gyermek a társadalmi alkalmazkodás, beilleszkedés, ember-szeretet technikáját elsősorban a környezet viselkedési mintáiból tanulja.

A másodlagos szocializációs tényezőnek kell biztosítani, hogy egy új arculatú ifjúságot neveljen a társadalom számára a cigánygyermekből. Vágyakat, terveket, elképzeléseket alakítson ki bennük, s ezáltal serkentse őket a tanulásra, továbbtanulásra. Ezek a vágyak, tervek több gyermekben megfogalmazódtak, egyik-másikban szenvedélyesen is, amikor arra a kérdésre válaszoltak, hogy milyen pályát választanak, ha elvégzik az általános iskola 8. osztályát. Íme néhány példa:

„– Géplakatos szeretnék lenni, mert úgy hallottam, hogy az jó szakma és könnyű. Ha felvesznek, jobban fogok tanulni, mint az általános iskolában; a varró nő szakmát választom, mert más nem lehetek, és szakma nélkül nem akarok maradni; Baktalórántházán akarok továbbtanulni a növénytermesztő szakmában, mert szeretem a gépeket; egészségügyi szakközépiskolában szeretnék továbbtanulni, mert segíteni szeretnék másokon (Tb.).

– Arról álmodozok, hogy kőműves leszek, mert nagyon sok pénzt lehet keresni; a családban mindenki azt mondja, tanuljak valamilyen szakmát, mert csak így lehet jobban élni.

– Én asztalos szeretnék lenni.

– Szövőgyárba szeretnék menni, de ehhez még sokat kell tanulni. Ha ide nem vesznek fel, takarítónőnek megyek Budapestre. Egyelőre a célom az, hogy ne bukjak meg. Nem tanulok tovább, örülök, ha a 8. osztályból sikeresen levizsgázok. Mindig a rendőrségnél szerettem volna dolgozni, de most látom, hogy az magas nekem. Negyedikig ötös tanuló voltam, ötödiktől csak kettes. Nem tudom, hol fogok dolgozni, de az biztos, hogy dolgozni fogok. (Kj)

– Nem akarok továbbtanulni, mert nincs megfelelő jegyem. Ha elvégzem a 8. osztályt, dolgozni fogok, állandó munkahelyem lesz, mert szeretném visszafizetni szüleimnek, amit rám költöttek. (Tb)

– Én még csak 7. osztályos vagyok, de már tudom, hogy én pincérmő szeretnék lenni. Apuék is ezt szeretnék, és nekem is nagyon tetszik. (Rzs)

– Nem megyek továbbtanulni, dolgozni akarok, sok pénzt szeretnék szerezni a testvéremmel együtt és felépíteni a házukat, mert régi, dűlőfélben van. Ha ez meglesz, veszek egy bikát, mert nagyon szeretem az állatokat. Sajnálom, hogy nem mehetek továbbtanulni. (Rh)”

Sorolhatnám még az elképzeléseket, terveket, de ez a néhány példa is igazolja, hogy a továbbtanulás csak kevesek vágya, mindössze 20%. Ennél több a dolgozni akarók száma, vagy a célnélküliség, „még nem tudom” válaszok. Vannak iskolák, ahol a cigányarány magas, ahol sokat küzdenek a nevelők gyakran eredménytelenül, mert neveltjeik kikerülnek az iskolából, utána már nem sokat tehetnek értük, szinte tehetetlenné válnak, és minden kezdődik elől-ről. Amilyen nehezen alakították bennük a szépet, a jót, a szorgalmat, a vágyakat, az érzelme- ket, ugyanolyan gyorsan visszahulltak a megszokott családi környezetbe, s folytatják korábbi életmódjukat. Piricsén, ahol 44%-os a cigánytanulók aránya, ahol 161 család él, így ír róluk egy kolléga: „Három család már teljesen kiemelkedett, saját családi házuk van, autójuk. Ezek állandó munkából élnek. Egyre többen próbálják követni őket, de ez csak részben sikerül. Ezekben a családokban kevés gyerek van (1–3), az italozás is mérsékeltebb. Sajnos a 14–18 év

közötti fiatalok nem dolgoznak (munkalehetőség!). Továbbtanulásukra gyenge tanulmányi eredményük miatt gondolni sem lehet, ezért a bűnözés ebben a korosztályban a legnagyobb. Az utóbbi időben egyre többen létesítenek élettársi kapcsolatot fiatal, sőt gyermekkorban. Ennek következtében az iskolai tanulmányaikat már a 4. és a 6. osztályban abbahagyják, és az ifjúsági osztályokban folytatják tanulmányaikat, de ezt is többszöri felszólításra.”

A pedagógusok legtöbb gondja abból fakad, hogy a család rendszertelen életmódja a gyermeket is rendszertelenségre szoktatja. Az otthoni rossz példát már az iskolában nagyon nehéz ellensúlyozni, s az iskolában ébredező igyekezeteknek többnyire nincs folytatása a családban.

Annak ellenére, hogy évről évre több felnőtt cigány vállal munkát, a gyerekek mégis kevésbé rendszeres munkavégzéssel találkoznak a családban. Ott, ahol a felnőtt cigányok rendszeresen dolgoznak, állandó munkahellyel rendelkeznek, az a tapasztalat, hogy gyermekeik iránt is igényesebbek.

Meg kell azonban állapítani, hogy a cigányok többségének társadalmi, gazdasági és kulturális helyzete lényegesen eltér az összlakosság általános helyzetétől. Legtöbbjük társadalmi peremcsoportot alkot, társadalmunktól eltérő életmóddal, hagyománnyal, morális és szociális értékrenddel. Ez a szociális közeg nem biztosítja kielégítő módon gyermekeik számára a társadalmilag megfelelő „elsődleges szocializációs” fejlődést.

A cigánytanulók felzárkóztatása sokrétű pedagógiai problémát jelent az általános iskolák nevelőinek, hiszen az iskolába lépéstől kezdve döntő többségük hátránnyal indul. Nem tud sorakozni, nem ismeri az alapvető iskolai tanszereket, játékokat, játékmódokat, mindazt, amivel társai már az óvodában megismerkedtek. Külön áll, lesütött szemmel, nem érzi jól magát a közösségben. Ebből adódik több községben, hogy inkább elcsavarog, mintsem iskolába menjen. Következik a feljelentés, mire az anya az iskolába rohan, és számtalanszor tettelegességgel fájuló vitát folytat a pedagógussal (BÍh). S vajon ki áll a pedagógus védelmére?

Ennek ellenére örvendetes, hogy megyénk több iskolájában, ahol nagy a cigányok százlékaránya, a tanítók, az osztályfőnökök, a szaktanárok terveket dolgoznak ki felzárkóztatásukra, amit az iskolavezetés rendszeresen értékel. Tisztában vannak azzal is, hogy sokszor külön is kell a cigánytanulókkal beszélni, mert ezek a gyermekek igénylik a legtöbb segítséget, nevelői megértést és szeretet. Ezért kell megbecsülni, erkölcsi és anyagi elismerésben részesíteni azokat a pedagógusokat, akik legtöbbet tesznek a cigánytanulókért, akiknek osztályában a legtöbben végzik el a 8. osztályt.

A pedagógus szerepe, felelőssége felmérhetetlen. Közvetíti a társadalmi normákat a cigánytanulóknak, hiszen a szülők nem képesek, nem tudnak alkalmazkodni megfelelő módon a társadalmi elvárásokhoz. Az ő elvárásaik, motivációs rendszerük, értékorientációjuk nem mindenben egyezik meg a társadalmi értékrendszerrel. A cigányszülők is nevelnek, de másképpen. Tapasztaljuk, hogy szeretik gyermekeiket, a szeretetükből azonban hiányzik a gondoskodás motívuma, ami a mi fogalmaink szerint minden másnál fontosabb: a kitartás, a rendszeresség, vagyis ami a gondoskodás velejárója.

Az elmondottak érzékeltetik a feladatokat is, a tennivalók sokaságát, amelyeket a tanteszületek egyedül nem tudnak megoldani egyetlen községben sem. Anyagi, szellemi felemelkedésük, szocializációs problémáik megoldása nagymértékben függ attól, mennyire tudjuk társadalmi összefogással ösztönözni őket saját maguk felemelkedésére, a régi életmód fokozatos felszámolására. A folyamat elkezdődött, s ez további erőfeszítésekre kötelezi mindazokat, akik e kérdésben tehetnek valamit, mert tenni kell, ez közös ügyünk. A cigányság helyzetének további javítása komplex feladat, kölcsönösen összefügg az élet minden területével. Amit eddig tettünk, nagyon szép és eredményes, de még nem elég. Együttes erővel többet kell nyújtani felemelkedésükért előfőtétek nélkül.

RÖVIDÍTÉSEK

Óp = Ópáji
BK = Bököny
Bes = Besenyőd
Nygy = Nyírgyulaj
Kj = Kántorjánosi
Nd = Nagydobos
Pr = Piricse

Ap = Aranyosapáti
Rzs = Rozsály
T = Tarpa
Blh = Baktalórántháza
Tb = Tiszabecs
Rh = Rohod

IRODALOM*

- Czuczu Tibor: A cigánytanulók nevelésének néhány kérdése az általános iskolában. *Pedagógus Szemle*, 1981. 3. sz.
- Acsádi György: A vándorlás és a regionális tervezés néhány kérdése. *Demográfia*, 1960. 4. sz.
- Szánté Miklós: *Életmód, szabadidő, művelődés*. Akadémiai Kiadó, 1967.
- Kulcsár Kálmán: *Az ember és a társadalmi környezet*. Gondolat, 1969.
- Faludi András: *Cigányok*. Kossuth Kiadó, 1964.
- Kozma Tamás: *A nevelés szociológiai alapjai*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1977.
- Molnár József: *A fiatalok bűnözése*. Valóság, 1963. 3. sz.

KISS FERENC
nyugdíjas tanár
Tapolca

A tevékenyen szerzett tudás értéke

Számtalan riport, tanulmány foglalkozott már az oktatás válságának problémáival. A tanulmányok összefüggést vélnek felfedezni az oktatás válsága és az egyetemeken felgyorsuló specializálódási folyamat között. A legfrissebb tanulmány (1) a válság tünetei között külön kiemeli: „A gyerekek az általános iskolában nem tanulnak meg rendszeresen írni és olvasni, és nem szereznek a mindennapi életben jól hasznosítható tudást.”

A gyermeki kíváncsiság felől megközelítve nem nehéz belátni, hogy a gyermekeket tanító pedagógus olvasási, tollforgatási, alkotási kedvével is bajok vannak. A gyerek azt utánozza, amit tapasztal, lát. Mitől erősödnek a gyerek olvasási kedve, ha a pedagógus kezében is csak a tankönyvet látja? A „gyökerek” után kutatva felvetődik a legsúlyosabb probléma: a tanárképző intézmények – a felgyorsult specializálódási folyamatok ellenére is – miért csak „tankönyvforogató” tanárokkal árasztják el az általános és középiskolákat?

A tanárjelölt hallgató is egy kisgyerekhez hasonlóan azt tapasztalja, hogy a kollokviumok, szigorlatok alkalmával is csak a tankönyvek, jegyzetek anyagát kérik számon tőle. A gyakorlatokat vezető laboráns tanársegéd is csak a jegyzetben rögzített műveletek sorrendjét

---

* Megjegyzés: A cikksorozat alapjául szolgáló felmérés pár évtizeddel ezelőtt készült, így a szakirodalom is régebbi állapotot tükröz. Olvasóink figyelmébe ajánljuk a könyvtárakban fellelhető, a témához kapcsolódó újabb szakirodalmat. (A szerkesztő)